

יציאת מצרים - לידת עם ישראל

7. דברים פרק 1 פסוק לו

או הנסה אלקים לבוא לקחות לו גוי מקרב גוי במסת באתם ובמופתים ובמלחמה וביר זזקה ובזרוע זטויה ובמוראים גדלים ככל אשר עשה לכם ה' אלקיכם במצרים לעיניו:

8. מדרש תהלים (שחר טוב; בנדר) מזמור קיד

אמר ר' אחא בשם ר' יונתן מהו גוי מקרב גוי, כאדם שהוא שומט את העובר מתוך מעי הבהמה בזמנו, כך הוציא הקדוש ברוך הוא את ישראל ממצרים, שנאמר גוי מקרב גוי...

9. שפתי חיים מועדים חלק ב עמוד ש

עם ישראל במצרים לא היה עם בעל זהות עצמית, הוא היה מובלע בתוך מצרים כעובר במעי אמו, שכל חיותו ממנו. והוה שעבוד מצרים - השעבוד הנפשי. מקור חיותו של עם ישראל היה בתרבות מצרים וטומאתה, עד שהיה שקוע במ"ט שערי טומאה וממצב זה נלקח להיות עם ה'.

קורבן פסח - שני עניינים שדרכם תבוא הגאולה

10. יחזקאל פרק 12, 11

(י) רבבה כצמון השדה ותתיך ותרבי ותגדלי ותבאי בערי עריי ישראלים וכן וישערה צמון ואת ערב ועריה: רש"י
ולת ערוס ועריה - מן המלטה:

11. שמות פרק 12 פסוק ו

והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה וישוטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים: רש"י

(ו) והיה לכם למשמרת - זה לשון צקור שטעון צקור ממוס ארבעה ימים קודם שחיטה, ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא לראו כן בפסח דורות, היה ר' מתיא בן חרש אומר הכי הוא אומר (יחזקאל טז ח) ובעבור עליו ואלהך והנה עתך עת דודים, הגיעה שבעה ששבעתי לאצרהם שאגאל את בניו ולא היו זידם מנות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם ז) ולת ערוס ועריה, ונתן להם שתי מנות דם פסח ודם מילה, שמלו באתו הלילה ... ולפי שהיו שטופים בעבודה זרה אמר להם (פסוק כא) משכו וקחו לכם, משכו ידכם מעבודה זרה וקחו לכם לאן של מלטה:

12. שמות רבה (וילנא) פרשת בא פרשה טז

ד"א משכו וקחו לכם צאן הה"ד (תהלים צז) יבושו כל עובדי פסל, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה לשחוט הפסח, אמר לו משה רבון העולם הדבר הזה היאך אני יכול לעשות אי אתה יודע שהצאן אלהיהן של מצרים הן, שנאמר (שמות ח) הן נובח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו את אלהי מצרים לעיניהם שאודיע להם שאין אלהיהם כלום

13. בני יששכר מאמרי חודש ניסן מאמר ג - שבת הגדול

ונ"ל עוד טעם לקריאת השבת הזו שבת הגדול, דהנה המצריים היו עובדים לצאן הוא מזל טלה בכור המזלות [שמו"ר פט"ז ג] בחשבם כי אין הנהגה גדולה למעלה מן המזלות רק הכל על פי המזלות, והנה ישראל על פי צווי הש"י לקחו את הטלה וקשרוהו בכרעי המטה לשחטו ולזרוק את דמו לשם ד', להורות כי כה המזלות ותנועתם מסור ביד הש"י לכל אשר יחפוץ יטה אותם כי גבוה מעל גבוה שומר והוא ית"ש מנהיג את המזלות בכחו ושפעו והשגחתו כרצונו ... צוה הש"י להיות מקחו מבעשור דייקא על שהיה אז ביום השבת ושבת מורה על חידוש עולם מהמחדש בטובו, וכיון שהוא המחודש הוא יכול לשדדם כרצונו אל כל אשר יחפוץ יטה אותם, ולכך נקרא השבת הזו שבת הגדול, שבו נתגלה ונודע כי גדול ד' מכל האלהים

שבת הגדול - בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל

1. טור אורח חיים הלכות פסח סימן תל

שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתיב בעשור לחודש הזה ויקחו להם שה לבית אבות שה לבית ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם ונמצא ש' בחדש היה שבת ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שינייהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול:

2. בית יוסף אורח חיים סימן תל

ואם תאמר לפי טעם זה הוה ליה למיקרי לכולהו יומי דמעשור לחודש עד ערב הפסח ימים גדולים דבכולם נעשה הנס ויש לומר שעיקר הנס היה בהתחלתה שאז היה עיקר קהיון שיני המצריים אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו דשו:

3. ברוך יאמרו עמוד 91

כמה מרעישים הדברים, נוקבים ומחייבים, האדם הוא יצור מסתגל והתפעלותו מתפוגגת ונעלמת. בהקדמת ספר הרוקח כתב: "אין חווק כחזירות בתחילתו" וידוע הסיפור: פעם לא נראתה הלבנה עד אמצע החודש. הלילה האחרון לחידושה הגיע, והשמים מקושרים בעבים. עמדו החסידים וצפו בעננים אולי תראה. לפתע פרץ חסיד לחדר הרבי מרוז'ין זצ"ל. קרא בהתרגשות: "רבי הלבנה נראית, אפשר לקדשה, יש למהר, לפני שתשוב ותסתתר!" נתן בו הרבי עיניו: "אמור לי, שלא להפסיד זמן קריאת שמע אתה גם חרד כל כך? השיב: "יאמין לי הרבי, אילו היו קוראים קריאת שמע פעם בחודש הייתי חרד כל כך....

4. הגדה של פסח באר החיים עמוד 11

והקשו המפרשים שאם היה הנס בעשירי לחודש מדוע מייחסים את הנס ליום השבת ולא ליום י' ניסן בכל שנה ושנה

5. פרישה אורח חיים סימן תל אות ב

ומהר"ר מרדכי יפה כתב וזה לשונו ומה שתולין הנס בשבת ולא ביום עשירי לחודש איזה יום שיהיה מפני שלא בא הנס אלא על ידי שמירת שבת שמפני שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים כדאיתא במדרש (שמות רבה א כח) היו מתמיהין שהיו מטפלין בשה בשבת ועל ידי כך שאלו אותם לכך קורין דוקא שבת הגדול עד כאן לשונו ואני שמעתי לפי שהיו יודעים שאסור לעשות קשר בשבת וראו אותם קושרים בכרעי מטתם לכך שאלו כי לא ידעו שיש חילוק בין קשר של קיימא ובין קשר שאינו של קיימא והשיבו כי מצות השם עליהם וכו' וא"כ היה עיקר הנס בשביל השבת לכך קורין דוקא שבת הגדול וק"ל:

6. שפת אמת ויקרא לשבת הגדול

המפרשים עמדו דהו"ל לקבוע הגדולה בעשירי לחודש גם בחול. ואין זה קושיא כי היתכן לומר שהי' במקרה שנפל עשירי לחודש בשבת. אבל יתכן לומר כי כל הכוונה הי' על יום השבת שקודם פסח. כידוע שכל המעשים שבימי החול הם מהארת השבת כמ"ש מיני' מתברכין שיחא יומין. ובשבת קודש הוא במחשבה ונגמר בימי המעשה בפועל. וכמו כן שורש הגאולה בוודאי הי' בזה השבת ונגמר בפועל בט"ו לחודש. וימים הללו מוכנים גם עתה שהוא שעת הכושר לטהר את נפשותינו כאשר כל בני' עסוקים בהגעלה וטהרת הכלים בימים האלו ומנהג בני' תורה ומתעורר כח טהרה מלמעלה

הקרבתן לשתי חברות או שאסור לאכול אותו בשתי מקומות, דפלוגתא דתנאי הוא במסכת פסחים (פ"ו ע"א) כל הדבר הזה שיהא מעשה הקרבן ואכילתו בענין האחדות ולא בענין החלוק. וכן שה תמים בן שנה, מפני כי בן שנה הוא אחד בשנים ואם היה ב' שנים היה יוצא מן האחדות וכל הדברים האלו נמשך לענין האחדות. ודוקא שה ולא עגל כי שה לדקותו נחשב אחד לגמרי, אמרו ז"ל (ויק"ר פ"ד) שה פזורה ישראל למה נמשלו ישראל לשה מה שה אם הוא לוקה באחד מאבריו וכולו מרגיש אף ישראל אחד חוטא וכולם מרגישים שהרי עכן היה אחד וחטא וכל ישראל היו מרגישים

21. בני יששכר מאמרי חודש תמוז - אב מאמר ה - ז' נחמות נחמה א כי שם ג"כ נגד ד' בני"ם דברה תורה, ד' פעמים ב"ן בגימ' יצחק [עי' לקו"ת פ' וירא], שאפילו הבן הרשע שורשו בקודש ועתיד להיכלל בקדושה

22. תלמוד בבלי מסכת שבת דף פט עמוד ב אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו נואלנו מעולם שמך. לעתיד לבא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: בניך חטאו לי. אמר לפניו: רבונו של עולם - ימחו על קדושת שמך. אמר: אימר ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בניו, אפשר דבעי רחמי עליהו. אמר ליה: בניך חטאו. - אמר לפניו: רבונו של עולם, ימחו על קדושת שמך. - אמר: לא בסבי טעמא, ולא בדרדקי עצה. אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי. - אמר לפניו: רבונו של עולם, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם בני בכורי, עכשיו בני ולא בניך?

23. ברוך יאמרו עמוד 216 ויש להבין מדוע באמת לא בקשו אברהם ויעקב על החוטאים, אלא יצחק לבדו. וכתב ב"עיון יעקב", שאברהם אבינו לא היה יכול לתבוע ויתור לחוטאים, כי גרש את ישמעאל. וכן יעקב אבינו שאמר על שמעון ולוי "אדור אפם כי עז ועברתם כי קשתה, אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל". אבל יצחק אבינו חס על עשו כי על כל פשעים תכסה אהבה וגם כשראה שגיהנם פתוחה מתחת לעשו לא נמנע מלברכו, ונכמרו רחמי עליו למרות רשעותו, לכן ביקש שבמידה שמדד ימדד לו, ויתגוללו רחמי הבורא יתברך על החוטאים. יתר על כן, לא זו בלבד שסבל את עשו בנו, אף סבל במחיצתו את נשיו שהקטירו לעבודה זרה והיו מורת רוח ליצחק ולרבקה

24. מלאכי פרק ג פסוק כג הַיְהִי אֲנֹכִי עֹלֹז לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִים לְפָנָי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:

25. מתוך התורה הגואלת חלק ד עמוד עז מצב הדורות אז, בזמן אליהו ואלישע, היה נורא ואיום. מלכות של עבודה זרה. ואליהו כמוכר בניגוד לזה, בניגוד לממשלה, למלכות. ומתוך כך, הוא מסתובב בין ההרים, וטוען טענות כלפי שמים: "קנא קנאתי לה' צבא-ות" לכאורה הוא צודק. אבל במדרש (חסרות) ויתרות קכ"ט): שואל אותו הקב"ה: על מה אתה מקנא, אליהו? כי עזבו בריתך בני ישראל: א"ל: אליהו, בריתי או בריתך? א"ל: ואת מזבחותיך הרסו. א"ל: אליהו, מזבחותי או מזבחותיך? וכו' א"ל: "ויבקשו את נפשי לקחתב". א"ל: אם כך, אתה דואג לעצמך? ומסיים שם: "ואין לך גדול מאליהו ולא נתקנא אלא על עצמו". ביטוי חריף של חז"ל. אנחנו לא היינו יכולים לומר זאת. יש מקום לנחם ולראות בתוך הקנאות, שכאילו לשם שמים, דאגה אישית רעות. היא לובשת בשר ודם היא חסרה. היא גובלת עם כעס ומידות רעות. היא לובשת לבוש של רצת שמים, אבל בעצם נמשכת מריקבון נפשי של שגאה. כשהייתי בחו"ל, נפגשתי עם הצ'ורטקטבור רבי'ה. היה יהודי חשוב. הוא אמר לי ביידיש: תאמר ליהודים שבארץ ישראל, שרק בלי קנאות תהיה יהדות בארץ ישראל. "...והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", זהו תיקונו של אליהו הנביא. זהו הכח המתגלה בדורות אחרונים, אבות ובנים ובנים על אבותם, כל כלל ישראל.

14. מלאכי פרק ג, ז-יג

(ו) לְמִיּוֹמֵי אֲבֹתֵיכֶם סָרְתֶם מִזִּזְקִי וְלֹא שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשְׁוֶבְהָ אֲלֵיכֶם אָמַר ה' צְבָאוֹת וְאֶמְרַתֶּם בְּמִה וְשׁוּבוּ: (ז) הִקְבַּעְתֶּם אֲדָם אֲלֵיכֶם כִּי אִתֶּם קְבָעִים אֵתִי וְאֶמְרַתֶּם בְּמִה קְבַעְנוֹךָ הַמַּעֲשֶׂה וְהַתְרוּמָה: (יג) זִזְקוֹי עָלַי דְבָרֵיכֶם אָמַר ה' וְאֶמְרַתֶּם מִה נְדַבְרָנוּ עֲלֵיךָ:

15. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד ב

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי: בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים; דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמן - כדי להיבן במעשר, דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גנות דרך הצרות דרך קרפיות - כדי לפטרן מן המעשר

16. נפלאותיך אשיחה הגדה של פסח עמוד 151

שואל הרב ברוך רוזנבלום שליט"א: מדוע היו צריכים לקשור את השווא דווקא לכרעי המיטה ... האם לא יכלו לעשות את זה במרססת?! למה דווקא למיטה?! והשיב, שבהגדת "הלקח והלבו" מביא בשם ספר "בית יצחק" שהטעם הוא מפני שהקב"ה אמר להם להתנתק מעבודה זרה ... כל אומה שעובדת לעבודה זרה שלה, עובדת את אותה עבודה זרה בבית התפילה שלהם ובה נגמרת העבודה ... אלה שהולכים לבית התפילה ביום ראשון ... הולכים ביום ראשון וחוזרים חזרה ... אין להם שום קשר לבית שלהם הבית זה נושא נפרד ... "בבית אני אדם כזה ובבית התפילה אני אדם כזה". אך הקב"ה רצה לנתק אותם מהעבודה זרה. לכן אמר להם: עמי ישראל, תורה שאני עומד לתת לכם בעוד חמישים יום, זאת תורה שמלמדת את האדם לחיות לא רק בבית הכנסת, לא רק בבית המדרש זה על פתח הבית, צריכים לקחת את הדם ולשים אותו על פתח הבית ועל המזוזות ... צריכים אף לקשור את השווא לכרעי המיטה", ההלכות נוגעות גם לחדר השינה

17. מכתב מאליהו חלק ה עמוד 473

"בניסן נגאולו אבותינו ממצרים ובניסן עתידים להגאל (ר"ה יא.) ובוהר הוסיף שהגאולה תהיה ב"ד בניסן, וכשישראל ישחטו את הפסח הקב"ה ישחוט את השטן, שרו של עשו. והענין הוא כמשאז"ל בגאולת מצרים "א"ל הקב"ה חייך אין ישראל יוצאים מכאן עד שישחטו את אלהי מצרים לעיניהן, שאודיע להם שאין אלוהיהם כלום". גם אנו לא נגאל עד שנבטל בלבנו ובמעשינו ערכי מלכות השטן שמסביבנו - להודיע שאין "אלוהיהם" כלום. וזהו "שחיתת הפסח" שלנו, וע"י הכנה זו נוכל לצפות לגאולה שלמה מלמעלה.

תנאי לגאולה - אחדות

18. שמות פרק יב, מו

(מו) בְּבֵית אֶזֶז יֵאָכֵל כֹּל תּוֹצֵיאַ מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר וְזִוְיָהּ וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ: אבן עזרא

בבית אחד יאכל - שיתחברו כלם על אכילת הפסח במקום אחד:

19. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף עח עמוד ב

רבי נתן אומר: מניין שכל ישראל יוצאין בפסח אחד - תלמוד לומר ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים, וכי כל הקהל שוחטין? והלא אין שוחט אלא אחד! אלא מלמד שכל ישראל יוצאין בפסח אחד

20. גבורות ה' פרק ס

ומפני שהשם יתברך לקח ובוחר בישראל בפרט מכל האומות להיות שלו מורה בזה שהוא יחיד, שכיין שהוא יחיד בוחר באומה יחידית לא בכלל האומות, שזה נותן ענין האחדות להיות לו עם מיוחד, שאם אין כאן אחדות לא היה בוחר באומה יחידית, אלא שהוא יחיד בוחר ביחיד ... וזהו עצם הקרבן הזה, לכך היה כל העבודה הזאת בענין אחדות, כי היה מצות הקרבן לאכול אותו על כרעיו ועל קרבו, שאין ראוי שיהיה הקרבן הזה מחולק רק על ראשו ועל כרעיו ועל קרבו, כי הדבר שהוא מחולק אינו אחד שהרי יש בו חלקים אבל דבר שהוא שלם יש בו אחדות, וכל ענין עבודה זאת בקרבן הזה להורות על האחדות, וכן בבית אחד יאכל, כל הענין הזה שאסור לחלק

(כא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה זָמַח יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם וְהִי זוֹשֶׁף עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיָמֵשׁ זוֹשֶׁף: (כב) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וְהִי זוֹשֶׁף אֶפְלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: (כג) לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אֹזְנוֹ וְלֹא קָבְּוּ אִישׁ מִתּוֹזְזוֹתָיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלֹכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם:

רש"י
ולמה הביא עליהם חשך, שהיו ניטראל צאותו הדור רשעים, ולא היו רוצים ללכת, ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מלאכים נמפלתם ויאלמרו אף הן לוקין כמונו.

27. באר הפרשה תשפ עמוד טו

וביאר הרה"ק החידושי הרי"ם ז"ע כי החושך הכי גדול - כשלא ראו איש את אחיו - כשאיש אינו מתבונן בחבירו להיטיב לו מתוך אחדות וטוב לבב, או לעזרו בעת צרה. ולא עוד (הנה איתא במדרש כמה עוביו של אותו חושך, רבותינו אמרו עבה כדינר, וידוע לפרש בדרך מליצה, שהרבה חושך נגרם על ידי אותו דינר שבכיס, שלרוב חמדת הממון אדם אוטם אזנו מלשמוע צעקת הדל ומשים עצמו כמי שאינו רואה... ומה מאד יש להזהר מאותה מכת חושך... וכך רמזו צדיקים בקרא "כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים", שע"י שהחזיקו איש באחיו - יד ביד, לסעדו ולתמוכו. זכו לצאת ממצרים. וכדאיתא בתנא דבי אליהו על יוצאי מצרים 'שנתקבצו וישבו עד שהיו כולם באגודה אחת וכרתו ברית שיעשו גמילות חסדים זה עם זה'.

סיכום

שבת הגדול - בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל

1-3 - בטור כתב: "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים מקחו בעשור ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם ונמצא ש'י' בחדש היה שבת ולקחו להם כל אחד מהם לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהם ולא היו רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול".

הב"י הקשה מדוע רק יום י' בניסן נקרא יום גדול, הרי גם בשאר הימים עד ערב פסח שבו שחטו את הקורבן, היה אותו נס? הב"י מתרץ את הקושיא שעיקר הנס היה בהתחלה, משום שעיקר קהיון שיני המצריים היה ביום הראשון "אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו דשו!

הרב ברוך רוזנבלום לומד מדברי הב"י יסוד מוסרי מרעיש ונוקב - האדם הוא יצור מסתגל והתפעלותו מתפוגגת ונעלמת. מוסיף הרב ברוך ומביא סיפור על הרבי מרוז'ין פעם לא נראתה הלבנה עד אמצע החודש. הלילה האחרון לחידושה הגיע, והשמים מקושרים בעבים. עמדו החסידים וצפו בעננים אולי תראה. לפתע פרץ חסיד לחדר הרבי מרוז'ין זצ"ל. קרא בהתרגשות: "רבי הלבנה נראית, אפשר לקדשה, יש למהר, לפני שתשוב ותסתתר!" נתן בו הרבי עיניו: "אמור לי, שלא להפסיד זמן קריאת שמע אתה גם חרד כל כך? השיב: "אמין לי הרבי, אילו היו קוראים קריאת שמע פעם בחודש הייתי חרד כל כך...."

4-6 - קושיא נוספת שמקשים הפרשנים ובה נתעסק בשיעור זה, אם הנס היה בעשירי לחודש מדוע מייחסים את הנס ליום השבת ולא ליום י' בניסן, הרי לא בכל שנה י' בניסן חל בשבת? תירוץ לקושיא זו מצאנו בפרישה. בשם בעל הלבוש, הנס בא

דווקא על ידי שמירת השבת שמפני שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים את השבת במצרים היו תמהים איך ישראל מטפלים בשה בשבת, תמיהה זו עוררה אותם לשאול את ישראל מדוע מתעסקים עם השה בשבת וישראל השיבו להם שהם מתכננים לשחוט את אלוהיהם של מצרים לקורבן פסח. והוסיף עוד תירוץ שהמצרים ידעו שאחת המלאכות האסורות ליהודים בשבת היא מלאכת קושר אלא שלא ידעו שיש הבדל בין קשר של קיימא לקשר שאינו של קיימא ותמהו איך יתכן שהיהודים קושרים שה בשבת ומתוך תמיהה זו התעוררו לשאול מה עושים ישראל השיבו להם כי מצוות ה' עליהם והם לקחו את אלוהיהם לשחוט אותו לקורבן פסח. התירוץ שםביא הפרישה מיישבים את הקושיא בצורה טכנית אך השפ"א אומר ש'י' בניסן חל באותה שנה בשבת משום שכל המעשים שבימי החול הם מהארת השבת. בשבת הדברים מתבטלים במחשבה ובששת ימי החול הם יוצאים לפועל. עלינו לברר איזה עומק מסתתר בכך ש'י' בניסן חל דווקא בשבת ומה המסר הפנימי של הדברים.

ציאת מצרים - לידת עם ישראל

7-9 - כדי לנסות להבין את עומק הדברים, ראשית עלינו להבין מה היה המעמד של עם ישראל לפני יציאת מצרים ומה היה מעמדו לאחר יציאת מצרים. בפרשת ואתחנן נאמר "או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי...." מסביר ר' אחא בשם ר' יונתן, מהו גוי מקרב גוי? כאדם שהוא שומט את העובר מתוך מעי הבהמה בזמנו, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים. מסביר ה'שפתי חיים' שבמצרים עם ישראל היה עם ללא זהות עצמית, אלא היה מובלע בתוך מצרים כעובר במעי אמו שכל מקור חיותו מאמו. מקור חיותם של ישראל היה מתרבות מצרים ומטומאתה עד שהגיעו למ"ט שערי טומאה וממצב זה נלקחו להיות עם ה'. מדובר כאן במעבר חד מאד, מעבר ממצב של טומאה למצב של כניסה לתהליך היטהרות שתחילתו ביציאת מצרים וסופו במעמד הר סיני. פסח ושבועות הם שני מועדים שקשורים זה בזה, פסח הוא תחילתו של התהליך ושבועות הוא שיאו וסופו של התהליך. כדי שהתהליך יצליח על עם ישראל להיות שותף פעיל בתהליך. השותפות של העם באה לידי ביטוי בקורבן פסח.

קורבן פסח - שני עניינים שדרכם תבוא הגאולה

10-13 - בספר יחזקאל מתאר הנביא את המצב הבשלות של העם לגאולת מצרים - "שדים נכונו ושערך צמח", כלומר עם ישראל היה בשל להיגאל, אבל משהו אחד לא מאפשר לעם להיגאל "ואת ערום ועריה" ומפרש רש"י שישראל היו ערומים מן המצוות. עם ישראל מקבל שתי מצוות דם פסח ודם מילה (מצוות המילה מחויבת שהרי ערל אסור בקורבן פסח נמצא שקורבן פסח היא המצווה העיקרית שבגינה התאפשר לעם לצאת ממצרים), אך מחמת שהיו שטופים בעבודה זרה אמר להם משה "משכו וקחו לכם" - משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה, הוא מה שציווה הבורא "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום". לקיחת הקורבן בי' בניסן היתה ההכנה לקיום עצם המצווה שחיתת קורבן הפסח ביום י"ד. מהדו שיח של משה עם הקב"ה אנחנו מבינים מה משמעות ההכנה.

הרב ברוך רוזנבלום שואל, מדוע קשרו את השה דווקא בכרע המיטה, וכי אי אפשר היה לקשור אותו במרפסת? אלא שכאן בא לידי ביטוי ההבדל בין ישראל לשאר האומות. בעוד ששאר האומות ענייני הדת שלהם מתחילים ונגמרים בבית התיפלות שלהם ובבית הם יכולים לעשות מה שהם רוצים, אצלנו היהודים, המחויבות הדתית באה לידי ביטוי בכל תחומי החיים, היא נכנסת לכל תחומי החיים גם לחדר שינה וגם לבית הכסא, בכל המקומות האלו יש לנו הדרכות כיצד להתנהג – "לית אתר פנוי מינה", אין שום מקום פנוי מאלוקים, זו חובה שהיא זכות!!! הרב דסלר בספרו 'מכתב מאליהו' מביא את המימרא הידועה של חז"ל - בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל ומוסיף מהזוהר שהגאולה תהיה דווקא ביום י"ד בניסן יום הקרבת קורבן הפסח וכשישחטו ישראל את הפסח הקב"ה ישחט את השטן וכשם שכך היו הדברים בזמן יציאת מצרים כן יהיו הדברים בזמן הגאולה האחרונה וגם אנו לא נגאל עד שנבטל בלבנו ומעשינו את הערכים הזרים שלא שייכים לאומתנו. שחיטת הפסח מבטאת את הרצון להכנס תחת מלכות ה' על כל משמעויותיה.

תנאי לגאולה - אחדות

18-20 – אחת ההלכות המעכבות בקורבן פסח היא האכילה בחבורה - בבית אחד יאכל... ומפרש הא"ע שיתחברו כולם על אכילת הפסח במקום אחד. בגמרא אנו מוצאים שלא מדובר רק בחבורה מצומצמת עם אנשים מהשטיטל שלי, אלא חבורה רחבה הרבה יותר, חבורה שיש בתוכה גוונים רבים - רבי נתן אומר: מניין שכל ישראל יוצאים בפסח אחד - תלמוד לומר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל - מלמד שכל ישראל יוצאים בפסח אחד. המהר"ל מסביר את חשיבות האחדות בקורבן פסח. בורא העולם הוא יחיד ואין עוד מלבדו וכיון שהוא יחיד הוא בחר לו לעם אומה שהיא יחידית, משום כך כל ענייניו של קורבן הפסח הוא אחדות, נאכל על כרעיו ועל קרבו, הקורבן הוא שה לשתי חבורות, נאכל על כרעיו ועל קרבו, הקורבן הוא שה תמים בן שנה כי שנה מורה על אחדות ושנתיים מורה על פירוד. ובא מן השה משום שאמר חז"ל שישאר משולים ל"שה פזורה – מה שהם אם הוא לוקה באחד מאבריו כולו מרגיש כך ישראל כשאחד חוטא כולם מרגישים". כאשר עם ישראל נמצא במצב של פירוד, כביכול הוא מאבד את הסיבה שלשמה נבחר להיות עם סגולה, ולהיפך, כאשר עם ישראל בוחר באחדות הוא מצדיק את היותו נבחר להיות עם סגולה. טרם יוצאים בני"י ממצרים מצווה הקב"ה את ישראל על קורבן הפסח שמורה מחד על הניתוק מתרבות מצרים ומאידך על האחדות הגדולה שצריכה להיות בתוך העם.

אנו נמצאים בימים קשים לעולם כולו ולעם ישראל בפרט. כמובן שאיננו יודעים מה ריבונו של עולם רוצה ולמה באה עלינו הצרה הגדולה הזו שלא נראה כמותה כבר מאה שנה. אך לימדונו חכמים שאחת ההנהגות בהם נוהג הבורא עם ברואיו היא מידה כנגד מידה ומה שאנו רואים לנגד עינינו זה הפרדה בין איש לרעהו, הפרדה שבאה לידי ביטוי אפילו בקיום מניינים, כביכול הקב"ה אומר לנו איני רוצה שתאגדו לאגודה אחת. אולי כל זה בא לנו משום שבתוכנו קיים פירוד גדול, פירוד בין מגזרים ופירוד בתוך המגזר. פעמים שהפירוד בתוך עולם הישיבות גדול אף יותר מהפירוד שיש בשאר המקומות וכמו שדורשים דורשי רשומות שלכן מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ולעולם לא תגיע לפתרון, משום שכשמדובר בלשם שמים אז אסור להיכנע ואסור לוותר וכמעט כל האמצעים כשרים, שהרי אנו נלחמים "למען" שמו יתברך...

משה פונה לקב"ה ואומר: "רבון העולם הדבר הזה (לקיחת הקורבן בעשירי לחודש) היאך אני יכול לעשות אי אתה יודע שהצאן אלהיהן של מצרים הן, ואם יראו אותנו יסקלוננו? השיב הקב"ה למשה: "חייך אין ישראל יוצאים מכאן עד שישחטו את אלהי מצרים לעיניהם שאודיע להם שאין אלוהיהם כלום!!! כדי להפנים שאלוהיהם של מצרים אין בהם ממש צריך זמן הסתגלות. כשם שבתחילת השיעור ראינו שמצרים הסתגלו לכך ששוחטים את אלוהיהם ומחמת כך עיקר הנס היה ביום י' בניסן ולא ביום י"ד, כך להבדיל אצל עם ישראל, כדי להקריב את הקורבן מתוך שלמות צריך זמן הסתגלות להבנה ולהפנמה שאין באלוהיהם של מצרים ממש. ההסתגלות הזו מתחילה בעשור לחודש. אך מעבר להסתגלות היתה עוד נקודה שמחמתה נצטוו ישראל לקחת את הטלה דווקא בעשור לחודש. הבני יששכר מתקדם עוד צעד ומבאר שאמונת מצרים היתה שאין הנהגה גדולה למעלה מן המזלות וישראל על פי ציווי ה' לקחו את הטלה וקשרו אותו לכרעי המיטה ובכך הורו כי כח המזלות ותנועתם מסור ביד השי"ת והוא יתברך מנהיג את המזלות בכחו. משום כך ציווה לקחת את הפסח דווקא בעשור שהיה ביום השבת שהרי השבת היא עדות לכך שהבורא ברא את העולם. ובשמירתנו את השבת אנו כביכול מודים בכך שהבורא ברא ומשגיח על העולם וברצונו יקרה כך או כך. על פי דברים אלו ניתן לענות על השאלה בה פתחנו, מדוע דווקא יום השבת נקרא שבת הגדול ולא י' בניסן, משום שאין זה מקרה שהטלה נלקח דווקא ביום השבת, ביום השבת טמון המסר שהבורא ברא את העולם ולקיחת הטלה הוא המעשה המעיד על כך שאנו מתחברים למסר הפנימי של השבת נמצא שהשבת היא העיקר ולקיחת הטלה הוא המעשה דרכו אנו מבטאים את המסר הפנימי של השבת. כיון שהשבת היא העיקר גם כאשר יום י' בניסן חל ביום אחר עדין דווקא השבת תהיה שבת הגדול ולא יום אחר.

15-17 – מה ההבדל בצד המעשי אם אדם מאמין במזל או מאמין באלוקים? ההבדל הוא שעבודת אלוקים אמיתית מופיעה בכל תחומי החיים. זו המשמעות של קיום מצוות, משום כך גאולת ישראל ממצרים לא יכלה לצאת אל הפועל ללא קיום מצוות. אך לא רק קיום מצוות, אלא קיום מצוות עם תשוקה פנימית. תשוקה פנימית משמעותה שאנו לא רק מדברים על אלוקים אלא חיים אלוקים. בהפטרה שנקרא השבת אנו מוצאים דו שיח מאד תמוה בין אלוקים לעם ישראל. הקב"ה אומר "שובו אלי ואשובה אליכם" ועם ישראל משיב "במה נשוב". יש כאן היתממות לא ברורה, עם ישראל כביכול אומר, אנחנו בסדר גמור, ממה יש לשוב? הקב"ה מבליג והדו שיח ממשיך, הקב"ה אומר היקבע (לשון גזילה) אדם אלוקים כי אתם קובעים אותי" ועם ישראל משיב "במה קבענוך", שוב היתממות לא ברורה, עם ישראל טוען שהוא כלל לא גוזל והם אפילו אומרים שהם נותנים מעשר ותרומה. ושוב ה' אומר: "חזקו עלי דבריכם" ועם ישראל מיתמם "מה נדברנו עליך". אלא ניתן לענות על פי הגמרא בברכות בשם ר' יהודה בר' עילאי שלא כדורות ראשונים דורות אחרונים. דורות ראשונים היו מחפשים איך להתחייב בנתינת תרומות ומעשרות ודורות אחרונים היו מכניסים פירותיהם דרך גגות וחצרות כדי לא להתחייב בתרומות ומעשרות. בצורה היבשה הם היו בסדר, אבל הם חיפשו איך להתחמק. כך ניתן להסביר גם את דברי הנביא. העם אולי קיים את המצוות אבל המצוות היו עליו כעול גדול והוא ניסה להתחמק מהם. קירבת אלוקים דורשת מאתנו לרצות את המצוות, לחפוץ במצוות, אדם שמחפש לצאת ידי חובה הוא יהודי בלי הלב שלו.

לכן אליהו בא לבשר על הגאולה, אליהו מתקן את העוון -
"והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

גם אצלנו פעמים ניתן לראות קנאות ללא פשרות, קנאות שדורסת ורומסת את הזולת, מחיקה גמורה שבתוכה טמונה שנאה גדולה. אם אנו רוצים גאולה זו לא הדרך!!!

כהערה אכתוב תחושה אישית על אלו המתחכמים ומנסים למצוא היתרים לתפילה במניין. אדם חושב על התפילה הפרטית שלו, דואג שה'בין אדם למקום' שלו יהיה מושלם, במקום לחשוב על הסביבה שלו ומתוך כך על העם כולו. מחשבה כזו יכולה לבוא רק אצל אנשים פרטיים שלא מבינים מהי אחריות ציבורית. ריבוננו של עולם אומר לנו תישארו בבית!!! אבל יש כאלו שמתחכמים ונלחמים, נלחמים כביכול על עבודת ה' הפרטית שלהם. זו לא עבודת ה'!!! זו חוסר הבנה גמורה ממה שמצופה מאתנו. יש כאלו שהבינו זאת מוקדם, יש שהבינו זאת מאוחר ויש כאלו שעד היום לא מבינים וחושבים שכולם נגדם ורוצים בכוונה לעשות להם רע.

26-27 - במכת חושך שואל רש"י שאלה שלא מצאנו באף מכה - "ולמה הביא עליהם חושך". תשובתו של רש"י ידועה וכמה שהיא ידועה היא תמיד מפתיעה אותנו מחדש - "שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו". בתיאור המכה נאמר - "ולא ראו איש את אחיו", בעל חידושי הרי"ם ביאר שהחושך הכי גדול בחיים בא משום ש"איש לא רואה את אחיו", כלומר כשאינו מתבונן בחברו להיטיב לו מתוך אחדות וטוב לבב או לעוזרו בעת צרה. מוסיף הרב בידרמן וכותב שכך רמזו צדיקים בפסוק "כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים", שע"י שהחזיקו איש באחיו - יד ביד, לסעדו ולתמכו. זכו לצאת ממצרים. וכדאיתא בתנא דבי אליהו על יוצאי מצרים 'שנתקבצו וישבו עד שהיו כולם באגודה אחת וכתרו ברית שיעשו גמילות חסדים זה עם זה'.

בימים אלו, כאשר כל אחד נמצא בביתו עם משפחתו הגרעינית עלינו לעשות חשבון נפש עמוק בכל נושא האחדות המגזרית והאחדות הלאומית. אהרון היה עוצר את המגיפה משום שמידתו היא "אוהב שלום ורודף שלום". כדי שתיעצר המגפה עלינו להתאמץ להשכין שלום, השלום מתחיל במשפחה הגרעינית בין איש לאשתו ומתרחב לשאר המעגלים. יש כאן ניסיון גדול, אך בהחלטה אמיתית ניתן לחולל שינוי גדול בחיים הפרטיים וגם בחיים הציבוריים.

חברים יקרים!!

שבת הגדולה נקראת על שם השבת משום שהמסר הפנימי של השבת הוא שה' משגיח על העולם ועל בראיו. קורבן פסח טומן בתוכו שני מסרים עמוקים שרק מתוך ההפנמה שלהם ומתוך יישומם הגאולה ממצרים התאפשרה. המסר הראשון הוא הנהגת ה' בעולם, הנהגת ה' אין משמעות הנהגה מגבוה מבלי לדעת מה קורה בחדרי חדרים, להפך את השה קושרים ישראל בכרעי המיטה כדי להורות שריבוננו של עולם נכנס לכל תחומי החיים. עובד ה' אמתי ממליך את הקב"ה עליו בכל תחום ותחום. המסר השני הוא מסר האחדות. קורבן הפסח נאלץ בחבורה ועוד הרבה דינים של הקורבן מבטאים את רעיון האחדות. ללא האחדות אין לעם ישראל יכולת לצאת ממצרים. אחדות אין הכוונה לאחדות רק בתוך הקהילה או בתוך השטיטל שלנו, אחדות היא אחדות כללית גם עם השונה, גם עם אלו שחושבים אחרת. אחדות אין הכוונה הסכמה עם כל מה שאומרים וכל מה שעושים, אלא הבנה שיש אנשים שחושבים אחרת מאיתנו. אנחנו לא חייבים להסכים על כל דבר, אבל אנחנו חייבים לכבד זה את זה, חייבים לעזור זה לזה ואין זה משנה כלל אם הזולת שייך למגזר שלי או למגזר אחר. שנצטק להפנים את שני המסרים הגדולים האלו ויתקיים בנו "ובניסן עתידין להגאל"!!! שבת שלום, חג שמח ובריאות טובה לכולנו!!!

לדעת לקבל את השונה

21-23 - הבני יששכר אומר דברים סתומים שצריך לבארם. בהגדה של פסח אנו אומרים כנגד ארבעה בנים דיברה תורה. ארבע פעמים ב"ן בגימטריה שווה יצחק "שאפילו הבן הרשע שורשו בקודש ועתיד להיכלל בקדושה". כדי להבין את דברי הבני יששכר נתבונן בגמרא שדורשת הבנה. בגמרא מסופר שלעתיד לבא הקב"ה אומר לאברהם "בניך חטאו לי" ואברהם משיב: "ימחו על קודשת שמיר". הלך הקב"ה אצל יעקב ואמר לו: "בניך חטאו לי" ויעקב משיב את אותה תשובה: "ימחו על קדושת שמך". הקב"ה עוזב את אברהם ויעקב והולך ליצחק ואומר: "בניך חטאו", יצחק בשונה מאברהם ויעקב כמו יהודי טוב משיב בשאלה: וכי בני הם ולא בניך?!. תשובתו של יצחק גרמה לקב"ה למחול לבניו. שואל הרב ברוך רוזנבלום מדוע אברהם ויעקב לא ביקשו רחמים על החוטאים? אלא שאברהם אבינו לא היה יכול לתבוע ויתור לחוטאים, כי גרש את ישמעאל. וכן יעקב אבינו שאמר על שמעון ולוי "ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה, אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל". אבל יצחק אבינו חס על עשו כי על כל פשעים תכסה אהבה וגם כשראה שגיהנם פתוחה מתחת לעשו לא נמנע מלברכו, ונכמרו רחמיו עליו למרות רשעותו, לכן ביקש שבמידה שמדד ימדדו לו, ויתגוללו רחמי הבורא יתברך על החוטאים. יתר על כן, לא זו בלבד שסבל את עשו בנו, אף סבל במחיצתו את נשיו שהקטירו לעבודה זרה והיו מורת רוח ליצחק ולרבקה. יצחק מקבל ומקרב את השונה, את מי שרחוק מההשקפה שלו. אין זה אומר שיצחק משנה את סולם הערכים שלו ואין זה אומר שיצחק מוותר על העקרונות שלו, אבל מה שזה כן אומר שיצחק מקבל ומכבד את השונה.

24-25 - בהפטרה של השבת נקרא (כנראה שכל אחד יקרא בביתו...) - "הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא". למה דווקא אליהו יבוא ויבשר על ביאת גואל צדק? הרב צבי יהודה מבאר את הדברים. המצב הרוחני בתקופת אליהו היה נורא ואיום. המלך אחאב היה מלך רע ועבודה זרה היתה תחת כל עץ רענן. אליהו מתנגד לממשלה, מתנגד לעבודה זרה ומתנגד לכל הרוח שנושבת באותו דור. מתוך כך הוא מסתובב בין ההרים וטוען טענות כלפי שמים: "קנא קנאתי לה' צבאו-ת". לכאורה נראה שאליהו צודק, הרי לא יתכן להסכים למה שקורה, ואם לא מסכימים אז מתנגדים. אבל במדרש 'חסרות ויתרות' מבואר אחרת. שואל הקב"ה את אליהו: על מה אתה מקנא, אליהו? ואליהו משיב: "כי עזבו בריתך בני ישראל: א"ל: אליהו, בריתי או בריתך? א"ל: ואת מזבחותיך הרסו. א"ל: אליהו, מזבחותי או מזבחותיך? וכו' א"ל: "ויבקשו את נפשי לקחת". א"ל: אם כך, אתה דואג לעצמך? ומסיים שם: "ואין לך גדול מאליהו ולא נתקנא אלא על עצמו". אומר הרב צבי יהודה שחז"ל משתמשים בביטוי חריף, כביכול יש לראות בקנאות של אליהו דבר חיובי, סוף סוף הוא היחיד בדור שמקנא לה' יתברך. אך חז"ל אומרים שיש כאן ביקורת אלוקית, מדברי חז"ל מתבאר שבתוך הקנאות יש דאגה אישית פרטית. אם כך הדברים אצל אליהו אז אצלנו על אחת כמה וכמה. אדם כביכול יכול לקנא לה', אבל הוא מקנא לעצמו. הביקורת על אליהו היא שהיה קנאי כלפי דורו של אחאב ויתכן שכל הקנאות הזו נבעה ממקום פרטי של אליהו. מבהיל!!! מה הדרישה האלוקית? הדרישה היא לדעת להכיל, להכיל אין הכוונה ליישר קו עם הדור, מותר להתנגד, מותר לבקר, אבל מתוך כבוד, לא לזלזל, להעריך, ללמד זכות וכו'.